



Припремила:  
Најаша  
Николић

Ванкувер, април 2010.

# ЗАШТО ЈЕ МЕЂУ НАМА

Поводом предавања протојереја-схваторофора др Милоша Весина у новембру 2009. године у ирејуном амфијеатру ЦШО Свејој Арханјела Михаила у Брнабију, Бришанска Колумбија

1. Шта нам о гневу говори Свето Писмо и Свети оци? Када је гнев „ушао“ у човека?

Гнев је једно од оних негативних и деструктивних осећања која су део природе палог човека. Самим тим гнев је тесно повезан са гордошћу, завишћу, љубомором и неправдањем, као што некада и директно извири из њих. Свето Писмо нам казује да је прва појава гнева, а било је то у односу између два брата, Каина и Авеља, директна последица зависти: „А на Каина и његов принос Бог не погледа. И зато се Каин расрди и лице му се промени веома, гнева ради“ (Књига Постања 4:5). У поменутоме стиху као да наслућујемо психосоматску клицу свих болесних и негативних човекових стања. Свето Писмо, како Старога, тако и Новог Завета, веома јасно говори о гневу као безумљу и злу! У Књизи Проповедниковој читамо: „Не буди нагао у духу свом на гнев, јер гнев почиња у недима безумних“ (Књига Проповедникова 7:9), док нам се у 37. Псалму даје недвосмислена опомена у речима: „Утишај гнев, и остави јарост, немој се држати да зло чиниш“ (Псалом 37:8). Свети Апостол Павле, на страницама Новог Завета, поручује хришћанима у Ефесу: „Свака горчина, и јарост, и гнев и вика и хула да се уклони од вас са сваком злоћом. Будите међу собом честити, милосрдни, праштајући један другом, као што је и Бог вама у Христу опростио“ (Посланица Ефесцима 4:31-32). Први епископ Јерусалимске цркве, св. Апостол Јаков, кристално јасно каже да: „Човеков гнев не ствара праведност пред Богом“ (Посланица Јаковљева 1:20). Говорећи о гневу, и Апостол Павле, као и Апостол Јаков, свакако да су имали и на уму и у срцу Христове речи: „А ја вам кажем да ће сваки који се гневи на брата свога бити крив суду“ (Јеванђеље по Матеју 5:4).

Што се пак светоотачког учења о гневу тиче оно је, пре свега, дубоко укорено у духу и речима Божанскога писма. Простор нам не дозвољава да дубоко уђемо у пребогату ризницу светоотачких мудрости и савета, када је реч о гневу, али поменимо барем неколико, по моме скромном мишљењу, заиста изузетних светоотачких мисли. Евагрије из Понта, из четвртога века, повезује гнев са стрпљењем и каже: „Али пошто знам да је јарост и гнев оно што разара чисту молитву, чињеница је да не можете контролисати свој гнев уколико нисте спремни да се смирите.“ Богословски дубок, психолошки веома истанчан, а поетски сјајан, св. Јован Касијан који је живео, молио се и богословствовао у четвртоме и петоме веку, у своме делу О осам порока, гневу даје изузетно високо место на скали људских негативности. О гневу он каже овако: „Без обзира шта је проузроковало наш гнев, гнев затвара наше очи и спречава нас да угледамо сунце правде. Лишће, без обзира да ли је оно од злата, или од бакра, или олова, ако се стави на наше очи затвара наш поглед. Наше слепило без обзира да ли

је покривено златом, или оловом, или бакром, једноставно је слепило. Снага наших осећања, и то оних најдубљих, се потпуно помрачује ако дозволимо да нас обузме гнев.“

Поменућемо овде још и светог Максима Исповедника, Богонадахнутог црквеног оца и писца из времена шестог и седмога века који, у своме чувеном делу 400 глава о љубави, овако говори о гневу: „У вези пак гнева и туге, презри помисли славе и бешчашћа материјалних ствари, а што се злопамћења тиче, моли се за онога који те је увредио и ти ћеш се избавити.“ По светим оцима гнев, дакле, никако није изолован од осталих страсти него је, напротив, тесно повезан са њима, јер је или узрок једнима, а последица пак других страсти. Најпрецизнији пак одговор о пореклу гнева оставио нам је св. Григорије Синајски, живео у XIII-ом и XIV-веку, када је рекао: „Бесмислени гнев и безумна жеља нису створени заједно са душом, нити су се изворно односили на тело. Али после пада (у грех), гнев и жеља су се намножили у телу. Зато када тело преузме вођство оно се противи вољи душе преко гнева и жеље.“

2. Да ли је за хришћане гнев једноставно забрањен, или постоји гнев чија је намена оправдана и допуштена,

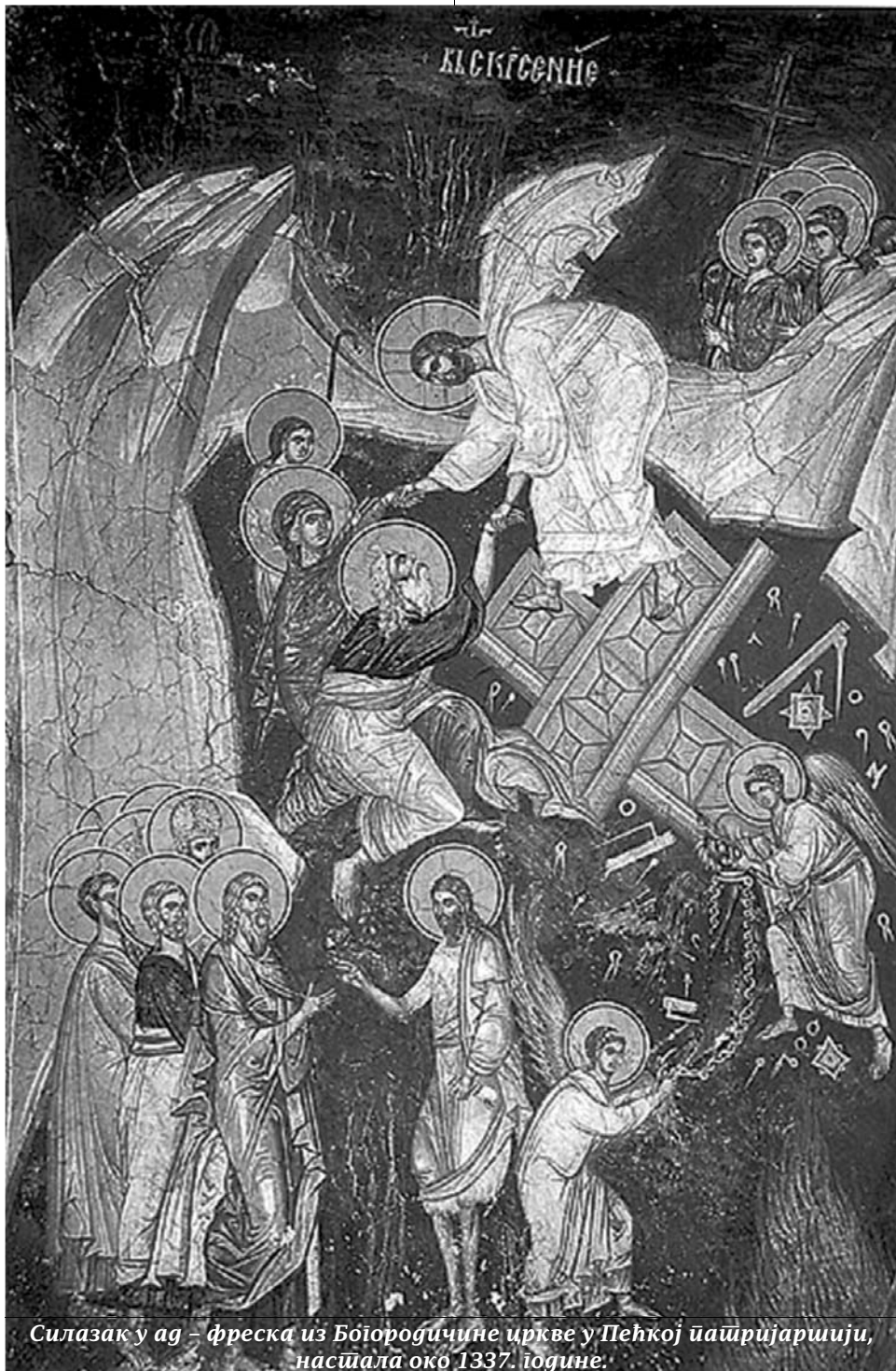
на пример гнев родитеља према деци, када то ситуација захтева?

То осећање које поменусте на крају Вашег питања, пре бих назвао љутњом него гневом. Можда чак не ни љутњом, него озбиљним и зрелим изразом родитељске бриге о детету. Чини ми се да је овде, и хришћански, а и психолошки гледано, кључна реч оно – зрелим. Дакле, зрео однос родитеља према детету не би никако и никада смео да укључује и гнев! Знаменити светогорски старац двадесетог века Пајсије Езнепидис лепо каже да: „Деца прву духовну прехладу добијају захваљујући отвореним вратима чулности својих родитеља.“ И љутња, коју видимо као блажи вид гнева, и гнев јесу и те како елементи наше чулности. То значи да ће родитељи обуздавајући сопствену нездраву чулност тиме избећи и прекомерну љутњу, а нарочито гнев, према детету. Савремени српски психолог и терапеут трансакционе анализе др Зоран Миливојевић неуспелу родитељску љутњу према детету, ону без „позитивног одјека“ дакле, сматра једним од узрока што се код деце развија тзв. ескалаторна фантазија, тј. једно грандиозно и чисто магијско веровање „да ће добити оно што желе само ако остану довољно јако и довољно дуго љута.“ Вратимо се сада првоме делу

Вашег питања – о оправданости гнева. Говорећи о једино дозвољеној врсти љутње, наш свети Владика Николај је, у једној сажетој психолошкој градацији, рекао: „Једино се смате љутити против себе, не против других. Љутња доводи до гнева, а гнев до беса, а ко зна нашта ће вас све бес навести.“ С обзиром да мало ко од нас поседује особине стварне хришћанске зрелости и психолошке стабилности, па онда и уме да разлучи осећај љутње и гнева од упадања у грех, много је боље и здравије, и по нас, а и по нашу околину, никада не дозволити гневу да уђе у нас. Другим речима, још смо јако далеко од апостолових речи: „Гневите се, али не грешите, сунце да не зађе у гневу вашем“ (Посланица Ефесцима 4:26), јер гневљећи се већина од нас улази у право врзино коло све тежих и тежих страсти, а онда нас не тек залазак сунца онога дана када се на некога наљутисмо и разгневи смо, него најалост и многи, многи месеци, године, па и деценије, овог релативно краткога живота, држе у непопустљивим канцама деструктивнога, али и те како и аутодеструктивнога гнева.

3. Свим људима је урођен агресивни нагон. Шта нам о гневу говори дубинска психологија? Шта је све узрок гнева?

Свакако да је пажње вредно мишљење Л.Мамфорда који је, проучавајући цртеже на зидовима пећина преисторијских ловаца, установио да ти цртежи уопште не показују борбу између људи, него увек само борбу човека против животиња. Е. Хебел, који је проучавао ескимска друштва на Гренланду, дао нам је просто невероватну слику о решавању сукоба у неким ескимским племенима. Ако, на пример, неспоразум, или свађу између два припадника племена није могао да разреши поглавица, или неки старији и утицајнији члан, по могућству рођак обојици укључених у сукоб, онда би два завађена Ескимска прибегавала натпевавању. Победник је онај који добије најјачи аплауз присутних. Да ли у овоме треба видети успешне почетке сублимиране агресивности или не, податак остаје од несумњиве антрополошке вредности. Отац психоанализе – Сигмунд Фројд је у своме схватању и тумачењу агесије еволутивно ишао од потпуно физиолошко-механистичког па до биолошког приступа. Све док је био заокупљен либидом и нагоном за самоодржање, он је релативно мало пажње поклањао агресивном нагону. Интересантно је запазити да нам је знаменити психијатар, психолог и антрополог Карл Густав Јунг, иначе швајцарски протестантски хришћанин, који је видео нестрпљење као пратиоца у испољавању агесије, оставио и ову, дубоко библијски укореному, мисао о стрпљењу рекавши: „Против ђавола је најбоље борити се стрпљењем, јер га он уопште нема.“ Ту је Јунг изразио оно што је, вековима пре њега, Евагрије из Понта описао речима: „Тешко да има врлине од које зли дуси више зазиру него што је то кротост, односно смерност и стрпљење.“ Алфред Адлер види у тежњи



Силазак у ад – фреска из Богородичине цркве у Пећкој паширијаршији, настала око 1337. године.

# ТОЛИКО МНОГО ГНЕВА?



за важењем узрок сујете, која пак онда лако изазива гнев према другима који нису као ми, јер су „испод нас“. По Адлеру, сујетни људи испољавају своју агресију и гнев тиме што друге непрестано обезвређују, тако да се, у сујетним људима, временом јавља и нова карактерна особина коју Адлер назива тенденцијом обезвређивања (Entwertungstendenz). Хришћански оријентисан психолог Иоанис Корнаракис то обезвређивање других назива фарисејски комплекс! Осећање љутње и гнева се, по неким психолозима, развио из осећања иритације и фрустрираности. Прву научну хипотезу о вези између фрустрације и агресивности поставили су Долард, Дуб и Милер 1938. године, назвавши је Теорија фрустрационе агресије. Психологија разликује афект љутње од афекта гнева, чији је корен у мржњи. Наш генијални св. Владика Николај, истински дубински психолог Православнога хришћанства, а особито нашега менталитета, узрок гнева види у мржњи коју рађа грех: „Човек је гневан и човек мрзи онога против кога греши. Прво га се боји па га онда мрзи... Човек мрзи онога ко зна за његов грех.“ Један од савремених истраживача на пољу афекта гнева јесте и др Чарлс Спилберг, амерички психијатар и психолог, који гнев карактерише као „емотивно стање које варира од благе иритације неким или нечим, до беса и разјарености.“ Интересантно је поменути да Конрад Лоренц, махом на основу истраживања у животињском свету, повлачи јасну границу између агресивности и деструктивности.

**4. Да ли са психолошке тачке гледишта гнев, као емоцију, треба испољити, или не? Ми Срби, на пример, често користимо псовке у којима видимо „вентил“ за свој гнев. Да ли је псовка заиста „вентил“?**

Да, гнев треба испољити, али не кроз агресију. Психолошки правци и школе се, углавном, разликују по овоме питању. Говори се о несоцијализованој љутњи (заснованој на моћи над слабијим) и социјализованој љутњи (заснованој на праву). Пуштајући да љутња израсте у гнев, а онда тај гнев пуштајући из себе, дакле испољавајући гнев, ми увелико ризикујемо да тај гнев прерасте у нешто много, много горе. Црне хронике нам најбоље сведоче о томе. Погледајте само

колико ли се тешких злочина почини из афекта. Када се, народски, каже: Убио из љубави, на пример, онда то заправо значи да су афект гнева и мржње подигли руку на некога, а никако љубав! С друге стране, психопатологија гнева нам указује управо на потиснуту љутњу као извор појединих фобија и опсесивно-компулсивних неуроза. Што се пак псовке као вентила тиче, лично не верујем у тај „вентил“. Псовка је у „најбољем случају“ блажи тј. вербални вид агресије. Оно што је и те како вредно помена, али и истраживања, јесте чињеница да је већина псовки сексуално „обојена“. Да ли ту видимо блискост два најизраженија нагона у нама: сексуалног и агресивног? Не бих рекао! Пре ту видим једно паганско схватање сексуалног чина као магијске радње и никада до краја разоткривеног табуа! Као да кроз нас још увек тешко, или никако, проговара она здрава, зрела и хришћанском љубављу оплемењена сексуалност. Уместо ње, видимо веома грубу вербалну агресију сексуалног набоја и то ону која је окренута према ономе што би требало да нам је најсветије: Богу, мајци, оцу, сестри, мајчином млеку, сунцу итд. итд. Можда је Фројд ипак био у праву када је спој ероса и танатоса видео у импулсима који се пројављују кроз садизам и мазохизам, или су у праву неки од његових наследника који су у деструктивном нагону видели другу страну сексуалног нагона.

**5. Неки људи се брзо и лако гнев, а други опет не. Шта је то што једне чини подложнијима гнев од других?**

Најједноставније, а и најтачније, би било рећи – зато што су нам различите нарави. Академик Владета Јеротић каже да од „четири урођена темперамента која човек донесе на свет, два су темперамента „нестрпљења“ (потенцијално, дакле, и гнева М.М.В.) – сангвиничан и колеричан.“ И један од најпознатијих савремених стручњака из области регулације гнева – Професор Дефенбахен истиче да такозвана регулација гнева зависи, пре свега, од темперамента, тј. да ли је неко по својој унутарњој конституцији „вреле“, или „хладне“ главе. На пољу регулације гнева, као и тога колико се брзо, или споро, неко гневи, видимо и психосоматску повезаност која делује у човеку. Људи који су „вреле главе“, и који се врло брзо и веома лако узбуде и наљу-

те, пате углавном од кардиоваскуларних тегоба. А шта се онда дешава са онима који су „хладне“ главе? Ни они не остају „нетакнути“. Такви не реагују бучно, некада не реагују уопште, али гнев и те како постоји у њима па се онда окреће против њих самих. Како? Најчешће у виду гастроентеролошких сметњи. Такви су, махом, сигурни кандидати за чираше. Разлику у темпераментима, а у погледу гнева, неко је једном духовито изразио овако: Постоје две групе људи. Они који имају чир и они који другима стварају чир.

**6. Да ли се од гневних људи треба склањати, или њихов гнев треба трпети? Докле треба да иде братска љубав када је у питању гнев других људи према нама?**

Оне који су склони гневу треба волети и за њих се треба посебно молити! Наравно, много ћемо лакше подносити неког гневног човека који није у нашој непосредној близини од оног гневљивца који је члан наше породице, или радног колектива, или пак сусед кога не можемо избећи и сл.

Ако знамо да је неко склон гневу, заправо-наклоњенији од других и брз на гнев и у гневу, такве онда не треба изазивати. Али проблем настаје што се они „гневљивији“ међу нама дају „изазвати“ буквално било чиме и ма чиме. Ако је нечији гнев усмерен ка нама, онда ми или заиста нечим иритирамо ту особу, или таква особа пати од већ горе поменутих фобија. Исто тако, параноидна особа је увек спремна да бесно реагује ако јој се макар и „учини“ да је неко угрожава. Морамо добро пазити да услед нестрпљења не пређемо ону границу када се више не мрзи само грех, него и грешник. Психологија би то назвала бихејвиорални принцип (порука усмерена ка понашању, а не ка личности друге особе). Што се братске, и сестринске наравно, љубави тиче, као Православни хришћани морамо бити не тек само убеђени, него и својим животом показивати и доказивати да „Љубав дуго трпи, благотворна је, љубав не завиди, љубав се не горди, не надима се... Све сноси, све верује, свему се нада, све трпи“ (Прва Коринћанима 13: 4-7). Људи склони гневу око нас, али још више искушења која у нама самима могу лако да изазову осећање љутње, па и гнева, свакодневни су испит нашег стрпљења. А стрпљења нема нити може бити без трпљења. Ми не можемо бирати ни људе, а ни околности око себе. Једино што можемо бирати и мењати јесте начин како ћемо реаговати. Поменута мисао стоји као темељ свега онога што је учио мудри Виктор Франкл, психолог који је преживео све могуће и немогуће патње у концентрационом логору током Другог светског рата. Та, у суштини, толико библијски инспирисана мисао јесте заправо наше ношење крста без роптања. Радосно чак! Једино они који без гнева и роптања носе свој животни крст, а често су део нашега крста и силни гневљивци око нас, као и сав онај потенцијални гнев у нама, једино су, дакле, они удостојени да осете и доживе шта значи када се, Божијом милошћу, у једном моменту осети да нисмо више ми ти који носимо крст, него да крст, али

Часни Крст, носи нас.

**7. Каква је веза између гнева и осуђивања других?**

Одлично и неопходно питање! Осуђивање других је скоро увек укорењено у љутњи и гневу. Свети Јован Лествичник, велики подвижник Цркве из шестог века, у Лествици овако говори о томе: „Оговарање је пород мржње! Строге и брижљиве судије грехова свога ближњег болују од те страсти зато што немају савршенога и трајног сећања и бриге о сопственим гресима! Судити, значи бестидно својатати Божије право, а осуђивати значи упропашћавати своју душу!“ У осуђивању других је лако препознати љутњу, па и гнев, оних који осуђују. Они својим осуђивањем заправо доказују сопствену угроженост од, у себи недовољно препознатих, а самим тим и неразрешених, искушења које лакше уочавају, али делотворније секу, код других него код себе.

**8. Како победити гнев?**

Љубављу, молитвом, стрпљењем и смирењем! Преподобни Макарије Оптински, духовни отац најутицајнијег руског манастира XIX-ог века, с великом љубављу и бригом даје савет једној својој духовној кћери, говорећи језиком наистанчаније и најпрецизније примењене хришћанске психологије – светоотачке психологије, па јој о гневу каже и ово: „Кад се страст јарости и гнева покренула у теби, њу нису убацили у тебе они који су те увредили – они су је само разоткрили, под надзором Божијим, како би се ти потрудила да се излечиш од ње самопрекором, смирењем и љубављу.“ На крају морамо поменути и оно што је најбитније, а то је да сами не можемо савладати ни једну страст, па тако ни страст гнева. Али Божијом помоћу, а својом вером, надом и љубављу и те како можемо много! Долази нам Васкрс-Празник над празницима. Дан победе живота над смрћу, љубави над мржњом, смирења над гневом. Отворимо се искрено васкрсломе Христу, најделотворнијем терапеуту свих наших малих и великих ограничености, мана, слабости, искушења и грехова. Али не заборавамо, да нас Христос посећује, да нам говори, да нас учи, да нас воли и кроз наше ближње, који нам, махом је то нашом кривицом, постају још како даљњи, туђи и неприметни. Једини, али заиста једини, али и најефикаснији начин да и из себе, а исто тако и из њих, одагнамо сваку љутњу и гнев јесте да и њих, тј. посебно њих загрлимо о Васкрсу! Не, не говорим у преносном, него у дословном смислу. Мелодијом поруке оне предивне химне са Пасхалног јутрења: „Дан је васкрсења и озаримо се празничном радошћу, и загрливши једни друге прозборимо и са онима који нас мрзе, и Васкрсења ради свима све опростимо, па тако заједно ускликнимо: Христос воскрес из мртвих, смрћу смрт уништи и онима у гробовима живот дарова.“

Ленсинг, марта 2010.

Протојереј-ставрофор др Милош М. Весин, парох јужночичкашки и ленсиншки, професор Богословског факултета у Либертивилу, САД